

Oidipus Mitinin Çözümlemesinde Odaklanma Sorunsalı Hakkında *

M. Bilgin Saydam

“**Oidipus.** Oidipus Yunan mythos’unun en trajik kahramanıdır. Onun kişiliğinde tragedyanın özü ve trajik kavramının asıl anlamı belirir. Trajik kişi tek başına ya da bütün soyuyla birlikte tanrı lanetine uğramış kişidir., kaderin oyuncağı olur ve istemeyerek, bilmeyerek suç ve günah işler, bundan ötürü de ya dışarıdan ya da içinden gelen korkunç belalara uğrar. Oidipus insanın tüyler ürpertici bir dramını dile getirdiği içindir ki, adı tıp ve ruh bilimine varıncaya kadar insanla ilgili bütün bilim ve sanat dallarına karışmış, her alanda derin iz bırakmıştır. Serüveni şöyle özetlenebilir: Oidipus Thebai kral soyundandır (Tab. 18, 19). Kadmos’la Hormania’da kaynak bulan bu soyu tanrı yetiştirmiş, ama belki bu tanrıya, Dionysos’a karşı koyduğu için lanete uğramış, akıl almayacak yıkım ve acıların birbirini izlemesini görmüştür. Oidipus, Thebai kralı Laios’un oğlu, Labdakos’un torunudur. Anası bazı kaynaklarda Epikaste diye anılan İokaste’dir. İokaste gebe iken bir düş görürü, Teresias bu düşü şöyle yorumlar: Kraliçenin karnında taşıdığı çocuk babasını öldürecek. Doğar doğmaz bebek dağa bırakılır, ayak bilekleri delinmiş, içinden bir kayış geçirilmiştir. Ayağı şiş anlamına gelen Oidipus adı da ondan. Çocuğu bir çoban bulur, götürür Korinthos kralı Polybos’a verir. Polybos’la karısı Periboa’nın çocukları olmamıştır, Oidipus’u öz evlatları gibi büyütürler, çocukta onları ana baba bilir. Delikanlılık çağına gelince bir dedikodu işitir: Kralın oğlu değil de, bulunmuş bir çocukmuş diye. Gerçeği tanrı Apollon’dan öğrenmek üzere Delphoi tapınağına doğru yola koyulur. Thebai’ye yakın dar geçitte arabalı bir adama rastlar, kimin çekilip yol vereceğine dair kavgaya tutuşurlar. Oidipus adamı ve arabacısını öldürür. Bir anlatıma göre, Oidipus Laios’a rastladığı sırada Delphoi’den dönmekteydi. Tanrı bilinci ona kendi babasını öldürüp anasıyla evleneceğini bildirmişti. Oidipus sarsılmış, çileden çıkmıştı, Korinthos’a bir daha dönmemeye kararlıydı. O sırada kavgaya tutuştuğu adamı gözü kararak öldürmesi doğaldı.

Bu olaydan sonra Thebai’ye varır. Sphinks denilen canavar şehirde korku salmakta, sorduğu bilmecelere cevap veremeyenleri parçalayıp yemektir. Sorular da şunlardır: Kimi zaman iki, kimi zaman üç, kimi zaman dört ayaküstünde yürüyen de doğal yasalara karşıt olarak en çok ayağı olduğu zaman en güçsüz olan yaratık hangisidir? İki kız kardeşler, biri ötekisini doğurur ve ikincisi birincisinden doğmadır. Oidipus birinci bilmeceye insan, ikincisine de Gün ve Gece diyerek doğru cevapları vermiş. Sphinks kendini tünediği kayadan aşağı uçuruma atarak ölmüş. Thebai halkı da rahat bir nefes almış ve kurtarıcısı bildiği Oidipus’a Laios’tan boş kalan taçla birlikte dul karısı İokaste’yi vermiş. Oidipus bir daha Korinthos’a anasının, babasının yanına dönmek amacıyla Thebai’ye kral olmuş ve İokaste ile birleşerek dört çocuk üretmiş: Eteokles, Polyneikes, Antigone, İsmene.

Yıllar geçer, Thebai şehrinde veba baş gösterir. Salgınin nedenini öğrenmek için Oidipus kayını Kreon’u Delphoi’ye gönderir. Gelen cevap şudur: Kral Laios’un katili bulunmalı ve şehirden sürülmelidir. Oidipus hemen araştırmaya koyulur ve suçluya karşı korkunç tehditler savurur. Bilici Teiresias’a katilin kim olduğunu sorar. Kâhin cevap vermekten çekinir.

* -Saydam M.B. :

Oidipus Mitinin Çözümlemesinde Odaklanma Sorunsalı Hakkında.
IV. Ulusal Aile ve Evlilik Terapileri Kongresi. Özet Kitabı:
60 (2007)

Oidipus, Teiresias ve Kreon arasında kavga kopar. İokaste araya girer ve bir zamanlar gördüğü düşe, laios'un da dar bir geçitte öldürüldüğüne değinecek olur. Bu sözleri duyunca Oidipus'un içine kuşku girer. Bu sırada Korinthos'tan bir ulak gelir, Polybos'un öldüğünü, Oidipus'un kral olmak üzere Korinthos'a çağrıldığını bildirir. Oidipus gene de ikirciklidir: Babasının ölümü kendi elinden olmamıştır, ama anasının bulunduğu yere gitmekten çekinir. Derken ulak kendisinin Polybos'la Periboia'nın oğlu olmadığını, saray bir çoban tarafından bulunup getirildiğini söyler. Çoban da getirilip gerçeği açığa vurunca Oidipus'la İokaste'nin artık şüpheleri kalmaz. Kraliçe sarayın içine sığınıp canına kıyar, Oidipus da ansı ve karısı olan kadının iğnesiyle gözlerini kör eder.

Sophokles'in "Kral Oidipus" tragedyasında dile getirilen bu dram Oidipus'un Thebai'den sürülmesi, kızı Antigone'ye yaslanarak Attika'da Kolonos iline gelmesi ve orada ölmesiyle sonuçlanır. Oidipus'un öleceği toprak tanrıarca kutlanacağı haberi yayılınca Kreon'la Polyneikes Oidipus'un Thebai'ye geri gelmesini isterler, ama kör kral Attika'da kalıp ölmeyi seçer. Kendisini süren oğullarının ikisine de, yurdu Thebai'ye de lanet okur. Ölümünden sonra oğulları arasında kopan kavga ve Thebai şehrinin üstüne çöken yıkımlar bu ilenmenin sonucudur (Antigone, Eteokles, Kreon)." (Erhat A: Mitoloji Sözlüğü. Remzi, İstanbul 1993: 226–227)

Tüm mitler gibi çoğul-odaklı, çoğul-katmanlı "yaşayan-öykü" niteliğiyle Oidipus miti de insan yaşamının karmaşıklığını yansıtır. Mitin Sofokles & Freud yorumu, modern insanın psikososyal gelişim sürecindeki eksene açıklık getiren anahtar-metafordur. Kahramanın yolculuk ve serüvenleri olarak mitlerin yorumlanmasında, o kahramanın duruşu ve eylemlerinde temsil ettiği Bireysel-Benlik-Bilinci'ni, onun oluşma ve serpilme sürecini anlatmış / anlamaya çalışmış oluyoruz.

Endeks mitte, "eksen-kahraman", "Oğul-Oidipus"tur; onun arzu ve eylemleri Oidipus-Kompleksi açılımının motor elemanıdır. Mitin diğer öğeleri de, bireysellik ve benlik bağlamındaki yorumlarda, "fon kahramanları" olarak kendilerini gösterirler: Bireysel-Benlik-Bilinci'nin doğabilmesi, varlığını sürdürebilmesi ve hükümlanabilmesi için gerekli birlikteliğin temsilcileridirler. Ancak, bütünlük / birliktelik de, tek-başlılık / tüm-güçlülük de, mitlerde tavizsiz uç şekillenmeleriyle yaşanır: Bireysel-bilinçli benlik varlığını bir parçası olduğu Ana-Bütün'e borçlu olduğu kadar, yine onun içinde yokoluşun tehdidinde açıktır.

Kraliçe Iocaste gerçi anne olarak Oidipus'u doğurur, eş olarak üretkenliğini açar ve bilge-dişi olarak oğul-eşinin erkine destek olur. Ancak ayrışmamayı, -hangi rolde olunursa olunsun- hep bir arada kalmayı va'zederken benlik-bilinci'nin her türlü farklılaşma hareketini engellemekte, yeni'yi boğmaktadır. Kral-baba Laios'un, bilincin regresyonunu engelleyici duruşu kaba-aşırılığın karikatürizasyonu malûdür; mevcut düzenin (sistemin) devamlılığını sağlayarak, 'kaos'a, dolayısıyla sistemin çözülmesine, birlikteliklerin ayrışma getirmesine karşı çıkarken, kısıtlayıcı, daraltıcı bir işlev üstlenir. Tüm tahripkârlığıyla yırtıcı-dişil Sfenks, oğul-bilinçlere yönelik bir tehditken, yokoluşu paradoksal şekilde, oğulun regresyonunun, dolayısıyla da yokoluşunun yolunu açar. Destekleyici-köstekleyici nitelikleriyle bu ana figürlere ek olarak, Oidipus'u evlât edinen Polibos-Merobe çifti, dayı-kardeş Kreon, kör kâhin Teresias, koro, çoban-ulaklar vb. tüm zıtlık ve aynılıklarıyla, bireysel-ruha 'karşı' ortak-ruhu oluştururlar: Bireysel ruh'un içinde beslendiği, debelendiği, boğuştuğu-boğulduğu, iteklendiği, desteklendiği matriksi şekillendirirler.

Tüm fon-kahramanları, eksen-kahraman gibi, çatışma ve eksikliklerle malûdürler ve sorunlarını özgün çözme yöntemleri, özgün komplekslerin şekillenmesine neden olur. Endeks

mitimizde her ne kadar ayrı ayrı Iokaste, Laios, Sfenks, Teresias vb. komplekslerinden söz etme imkânı mevcutsa da, eksen kompleks, dolayısıyla da birincil odak, bireysel bilincin şekillendirdiği Oidipus-Kompleksi'dir.

